

La justícia ha aturat les obres sobre una fossa de víctimes del franquisme al Cementeri General de València.

“**S**i volen denunciar, que denuncien. No crec que els accepten la demanda.”

La declaració, publicada pel diari *Levante*, pertany a la regidora de l'Ajuntament de València responsable dels cementeris, María Jesús Puchalt, i demostra el tarannà amb què el consistori ha gestionat un tema que afecta la sensibilitat de moltes persones i, sobretot, el respecte cap a aquelles que ja no continuen entre nosaltres.

L'equip que presideix Rita Barberà vol ampliar el Cementeri General de la ciutat. Pretén fer-ho, precisament, a la secció setena, on hi ha una de les dues últimes fosses que acullen represaliats de la Guerra Civil, tot just el lloc on, de fa mesos, el Fòrum per la Memòria del País Valencià investiga a fons. 1.030 nínxols aixafarien aquests estudis.

N'hi havia sis, de fosses obertes pels franquistes. Cobrir de ciment aquesta seria esborrar per sempre moltes de les darreres restes d'aquells anys trenta i quaranta, quan més de 23.000 persones, segons els registres municipals,

Teles fosques per tapar el passat

L'Ajuntament de València pretén construir 1.030 nínxols sobre una fossa que, segons els estudiosos en la matèria, amaga centenars de cossos de represaliats pel franquisme. Però la justícia, tot i que tard, podria arribar-hi.

van ser assassinades de múltiples formes.

Reptant les paraules de la regidora Puchalt, el Fòrum per la Memòria va interposar una demanda de protecció de drets fonamentals davant el jutjat contenciós administratiu, i aquest, de manera provisionalíssima, va decretar l'aturada d'unes obres que acabaven d'iniciar-se de manera gairebé clandestina. Tant, que les tanques de filferro que encerclaven l'espai en qüestió van ser vestides amb teles fosques que impossibilitaven la visió del terreny.

Per què, aquesta ocultació? Ben fàcil. Un fotògraf del diari *Levante*, Manuel Molines, havia captat una instantània en què una pelvis humana restava al descobert. Una prova fefaent que hi

havia restes humanes, teoria menystinguda fins aquell moment pel consistori valencià.

Alguns van suggerir que el fotògraf havia manipulat la imatge, però no va ser l'únic que va presenciar restes òssies. El regidor socialista Matías Alonso en va veure més l'endemà —costelles, clavícules...—, producte dels primers moviments de terra que s'hi estaven produint.

Pocs dies abans, el 28 d'abril, el ple nari municipal, gràcies a la majoria absoluta del Partit Popular, havia ordenat que les obres no s'aturaren. Segons l'equip de govern, "no es vulnera cap llei per construir sobre una fossa comuna que té més de sis dècades d'antiguitat". Puchalt, fins i tot, va ironitzar si és que els membres del Fòrum volien que "els fem, ara, proves d'ADN".

Massa supèrbia, potser, quan entremig hi ha sentiments a flor de pell. La jutgessa, fet i fet, va decretar una mesura provisionalíssima segons la qual les obres s'havien d'aturar. Tres dies més tard se celebraria una vista perquè la magistrada ratificara o no la decisió presa de manera urgent.

Sepultar proves. El Fòrum per la Memòria del País Valencià investiga els efectes que va tenir el règim franquista a la ciutat de València entre l'1 d'abril del 1939 i el 31 de desembre del 1945, el període més cruent de la dictadura. Si atenem els historiadors i estudiosos d'aquella època, la repressió a València va ser enorme. No debades, va ser la capital de l'estat, la darrera seu del Govern republicà.

Els estudis duts a terme per aquesta organització apunten que els cossos de les persones represaliades es feien desaparèixer sense que els familiars saberen si encara vivien o no. Qui en tenia certesa de la mort d'algun ésser pròxim no sabia, en la majoria dels casos, on havia estat soterrat.

Gràcies als registres, doncs, el Fòrum ha pogut copsar la barbàrie comesa: hi han comptabilitzat més de 26.000 cadàvers, a les fosses del Cementeri General, dels quals 23.000 sembla que van ser víctimes de la seua ideologia. D'aquelles fosses, avui només en resten dues, sense res al damunt: un quadrant de la secció cinquena dreta i dos de la secció setena, que és l'objecte de la disputa.

El Fòrum recorda la legislació internacional, els drets humans, "que no són opinables", en paraules de Mercè Teodoro, advocada d'aquesta organització. Teodoro recorda, també, l'informe aprovat per l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa el passat 17 de març, en què s'aportaven dades i xifres oficials que confirmaven la versemblança de la investigació feta pel Fòrum. Com a sentència final, l'informe instava l'executiu de l'estat espanyol a "beneficiar-se del suport internacional per tal de localitzar i obrir les fosses comunes, el nombre de les quals s'estima en uns quants centenars". Contudent, sense dubte.

La fossa de la secció setena —quadrants 3 i 4— no està intacta, però. S'hi van fer exhumacions, segons l'Ajuntament, als anys 1952-53, 1964-65, 1986 i 1991, i per això l'opinió que, d'ossos, no en queda ni un. La part demandant, en canvi, no en té cap mena de reserva: n'hi ha, i molts.

Els responsables del consistori parlen de fins a quatre capes de cadàvers. El Fòrum n'allarga la xifra a nou. Nou nivells diferents, en algunes de les parts de la fossa. I, a més, parlen de diferents vares de mesurar respecte episodis semblants del passat. Concretament, quan l'any 1996 van trobar-se, en unes obres al centre de València, els cossos de 90 ciutadans jueus del segle XIV. Barberà va afanyar-se a complaure els desitjos de la comunitat hebrea, i l'exhumació dels cossos va fer-se de manera solemne. Aquelles restes reposen avui a Barcelona.

Precisament els jueus, i encara més els masons, adverteixen també a l'alcaldessa Barberà que a la fossa setena podria haver-hi restes d'avantpassats seus.

El cas valencià ha arribat al Congrés i al Senat, i aviat ho farà al Parlament europeu. Esquerra Verda —Esquerra Unida i Iniciativa per Catalunya Verds— i CiU han presentat dues preguntes parlamentàries al president del Govern espanyol, José Luis Rodríguez Zapatero, en aquest sentit. De la seua banda, ERC ha optat per fer una proposició no de llei perquè s'aturen definitivament les obres. A nivell continental, l'Aliança de Liberals i Demòcrates Europeus plantejarà una moció contra la destrucció de la fossa.

PERSONES ENTERRADES EN LES FOSSES COMUNES DEL CEMENTERI GENERAL DE VALÈNCIA

Des del dia 1 d'abril del 1939 fins al 31 de desembre del 1945 es van enterrar **26.300** persones.

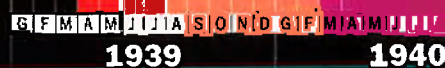
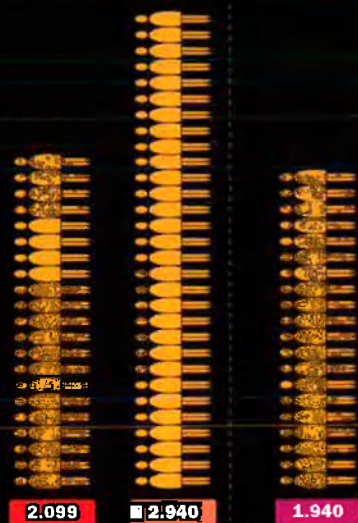
A aquesta dada cal sumar les persones enterrades a la fossa comuna del cementeri civil en els mesos següents a l'entrada de les tropes franquistes a València, que s'estimen **entre 5 i 1.500**, segons els testimonis de persones supervivents que van viure aquests fets.

SECCIO 7a DRETA

És en aquesta fossa comuna on l'Ajuntament de València pretén construir 1.020 nínxols.

SECCIO 8a DRETA

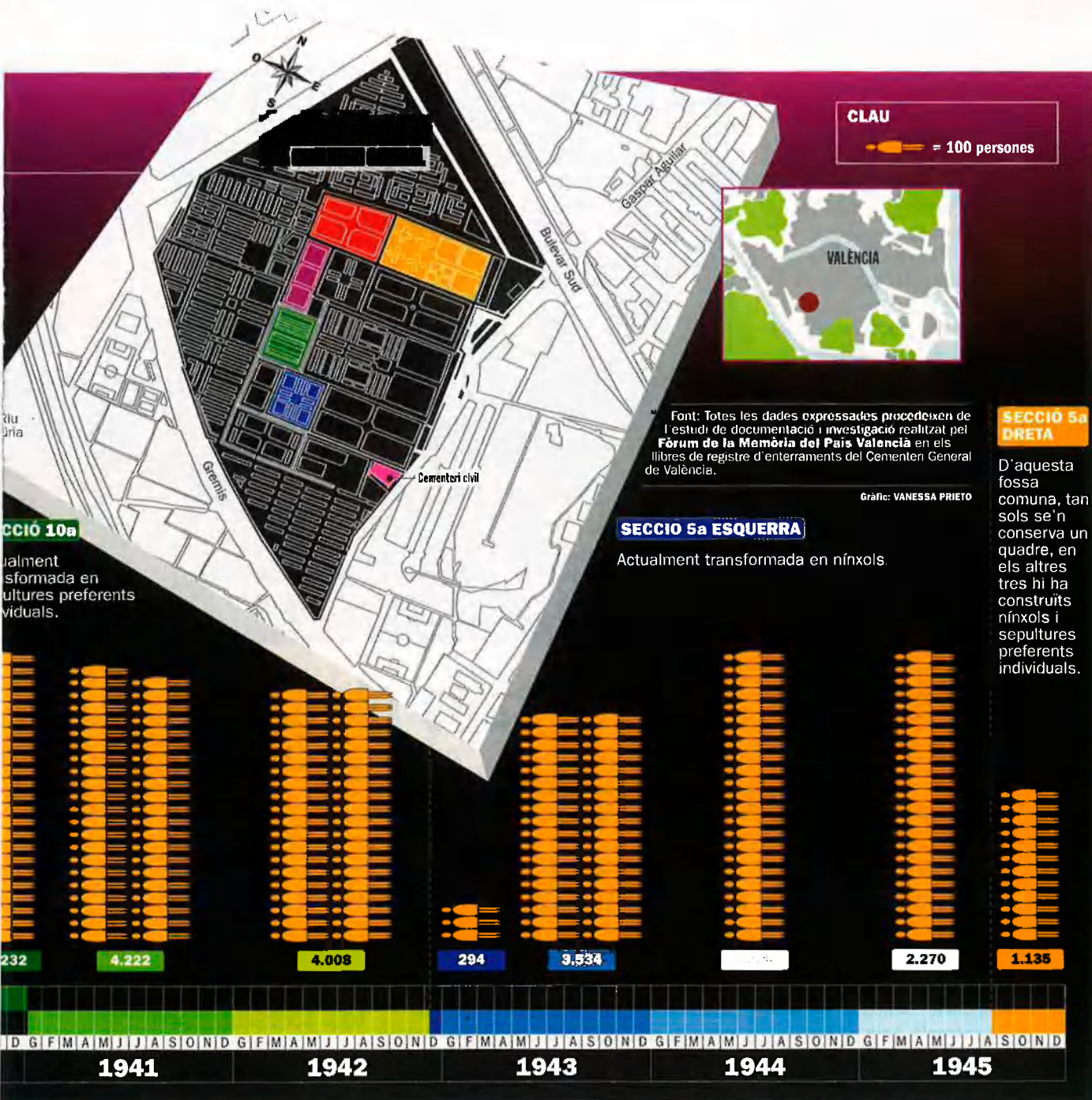
Actualment transformada en sepultures preferents individuals.

La ministra de Cultura, Carmen Calvo, s'ha mostrat partidària, en públic, de no construir sobre aquell terreny.

Expectació. Si la decisió d'urgència de la jutgessa d'aturar els nous nínxols va significar un tomb, la vista celebrada el passat divendres, dia 12, poc abans de tancar aquesta edició, va confirmar que ens podem trobar davant un viratge absolut. Les severes paraules de Puchalt, per tant, resultarien encara més forasenyades.

El lletrat que defensava els interessos del consistori va confirmar que la fos-

sa havia albergat restes de represaliats –“entre d'altra gent”– i va posar en dubte, tot i que no ho va negar de pla, que hi haguera més restes.

Per acabar-ho d'adobar, l'advocat va demanar, almenys –i donada la necessitat d'espai–, que es permetera la construcció de nínxols als dos quadrants on no hi hauria restes, l'1 i el 2. Un pas enrere evident que va ser saludat pel ministeri fiscal, que va mostrar-se obertament partidari del manteniment de la suspensió cautelar, com a mínim, als quadrants 3 i 4: “Si es construïra sobre la fossa, difícilment serien

reparables les raons de sensibilitat que els demandants al·leguen.”

“No s'ha tractat la zona d'acord amb les seues característiques històriques”, va concloure l'advocada defensora de la suspensió, Mercè Teodoro. Va recordar “la normativa internacional que obliga a conservar per sempre les sepultures identificades” i, alhora, va aduir que “hi ha d'altres cementeris i d'altres llocs, a la ciutat, on poder fer nous nínxols”.

La jutgessa, després d'escoltar totes les parts implicades, haurà emès el seu veredictes una vegada tancada aquesta

edició, però, sense conèixer-lo, l'optimisme brollava entre els membres del Fòrum, la seua advocada i els dos testimonis –a banda del regidor Alonso, que va presenciar els ossos, la professora universitària d'Història Isabel Esteve–, que van defensar la suspensió de les obres.

El procés judicial podria perllongar-se en el temps. Ara es dictarà una ordre cautelar –l'anterior era, recordem-ho, provisionalíssima–, però l'Ajuntament encara podrà insistir-hi. Caldrà veure si la disposició del consistori d'ajornar la construcció als quadrants

3 i 4 és momentània o un indici de la renúncia definitiva a construir-hi.

El Fòrum per la Memòria desitjaria, investigacions a banda, que sobre la fossa s'erigira un monolit, un memorial, en record d'aquelles víctimes.

Antonio Montalbán, regidor d'Esquerra Unida a l'Ajuntament de València i una de les persones més actives en l'oposició a la construcció sobre la fossa, donava pràcticament per fet, a l'eixida de la vista, la pròrroga en la suspensió de les obres: "Rita Barberà ha perdut la batalla de l'opinió pública, perquè en aquest tema tothom està en contra seu, i ara perdrà la batallà jurídica." Parlava, fins i tot, de precedent a nivell estatal, perquè "la intervenció del fiscal ha estat molt valenta, ha defensat la recuperació de la memòria històrica". No oblidava, tampoc, que "els serveis jurídics de l'Ajuntament han reconegut per primera vegada que a la fossa del sector 7 hi ha restes de represaliats".

També deixava anar un somriure Amparo Salvador, presidenta del Fòrum per la Memòria, que recordava que "a la gent no sols la soterraven, allà: els llançaven a un forat d'oblit, negre". Salvador està especialment molesta amb la manera de fer de l'Ajuntament: "Els vam enviar un escrit el 20 d'abril i encara no ens han contestat; per això hem hagut d'encetar la via contenciosa administrativa."

Tot indica, com veiem, que la jutgesa dictarà, ara sí de manera permanent, la suspensió cautelar de les obres. El cas valencià, amb un consistori que ha actuat amb fermesa en aquest afer, podria crear un precedent important a àmbit estatal.

La tela fosca –com la que l'Ajuntament ha estès a fi de tancar les excavacions a la fossa– que amaga els crims comesos durant el franquisme, una tela que fins ara ha romàs tancada, es prodria esquinçar una mica, un esgarrell mínim, a través del qual tothom podria intuir, només intuir, la repressió que milers i milers de ciutadans van patir ja fa unes dècades.

Tot just allò que volen, ni que siga com a homenatge, els descendents d'aquells que van ser assassinats a l'inici de la llarga nit.

Víctor Maceda

Res no assenjala que aquest espai del cementiri civil de València va ser una fossa comuna. Tan sols el ram de flors.

“Tu no saps el que hi hagué ací...”

En un racó de cementiri, un gat ros saluda els visitants, entre tombes descurades. Les seves manyagues accentuen la tristesa que encomana el lloc. Acostar-se al cementiri civil de València és com entrar en una casa tancada de fa temps, amb els mobles coberts de llençols i silenci. Hi ha la tomba de Blasco Ibáñez, aquí. I de Constantí Llobart i d'altres prohoms valencians. Hi ha estrelles de David i lletres que dibuixen triangles equilàters. I un espai estrany, també, buit de làpides però no de records, al bell mig del qual hi descansa un ram de flors.

Aquí va començar tot. Aquí va encetar el Fòrum per la Memòria del País Valencià la seva investigació. Parlem amb Empar Salvador, que és la presidenta d'aquesta entitat, i ens explica la gènesi del seu treball. I més coses. "Portàvem temps cercant els desapareguts. Pensàvem que, si a tot l'estat n'hi havia, a València encara n'hi havia d'haver més". Perquè havia estat capital de la República i perquè havia rebut mots evaquats,

El Fòrum per la Memòria del País Valencià treu a la llum les fosses comunes franquistes al cementiri de València. Milers de morts. Amb noms i cognoms.

milers de persones fugint de les tropes feixistes. "Parlaves amb la gent –continua Salvador– i et deien 'Ui, filla meua... tu no saps el que hi va haver ací. Si hagueres vist la plaça de bous... plena fins dalt, estava. Sentíem els crits des del carrer'. I pensaves, 'on són, totes eixes persones?' Ningú no deia res".

La idea de cercar al cementiri li la va donar la història de Casimir Climent i